

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Z OBSAHU:

D. TORSELLO: Neviditeľné základy dôvery. Domáca produkcia, práca a výmena na slovenskej dedine

M. FERENCOVÁ: Spomienkové slávnosti: Ako inštitúcie ovplyvňujú identifikačné procesy

J. PÁCALOVÁ: Rozprávka medzi oralitou a literaritou. Sonda do štýlu rozprávok

M. MEŠŠA: Problematika etnomuzeológie v päťdesiatich ročníkoch časopisu Slovenský národopis

Na obálke:

Prvá strana: *Detail loveckého motívu, intarzia na puške. Exponát z výstavy „Slovensko a jeho kultúra – Jednota z rozmanitosti“, foto: Dano Zachar, DD Studio Bratislava*

Preklady: T. Bužeková, M. Ferencová

Dear reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL <http://www.sappress.sk> <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hlôšková

Tatiana Podolinská

EDIČNÁ RADA

Lubica Droppová, Gyivicsán Anna (MR), Martin Kanovský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Peter Salner, Zdeněk Uherek (ČR), Miroslav Válka (ČR)

*Slovenský národopis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach:
MLA, CEEOL, Ulrich's, Willings.*

Slovenský n árodopis

ČASOPIS ÚSTAVU ETNOLÓGIE SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

VYDAVATEĽSTVO SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s. r. o.
BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online
sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV
(v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné
zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ŠTÚDIE

- T o r s e l l o, Davide: Neviditeľné základy dôvery. Domáca produkcia, práca a výmena na slovenskej dedine..... 5
- F e r e n c o v á, Michaela: Spomienkové slávnosti: Ako inštitúcie ovplyvňujú identifikačné procesy..... 19
- P á c a l o v á, Jana: Rozprávka medzi oralitou a literaritou (Sonda do štýlu rozprávok)..... 37

MATERIÁLY

- M e š š a, Martin: Problematika etnomuzeológie v päťdesiatich ročníkoch časopisu Slovenský národopis..... 56

ROZHLADY–SPRÁVY–GLOSÝ

- Doc. Dr. hab. Danuta Tylkowa (Krystyna H e r m a n o w i c z - N o w a k)..... 79
- K jubileu profesorky Anny Divičanovej (Ján B o t í k)..... 81
- Slovo k životnému jubileu Doc. PhDr. Ľuby Droppovej–Markovičovej, CSc. (Milan L e š č á k)..... 84
- Peter Slavkovský – jubilant (Viera U r b a n - c o v á)..... 86
- Slovensko a jeho kultúra – Jednota z rozmanitosti (Ladislav M l y n k a)..... 90
- Slovensko-poľské kolokvium „Fenómén oravská kamenná plastika...“ (Juraj L a n g e r).... 97
- Študentská vedecká odborná a umelecká činnosť opäť v Nitre (Zuzana M i c h a l k o v á).... 98
- Zoči-voči: Spájanie vzdialenosti a blízkosti. Konferencia EASA 2004 - poznámky a reflexie: (Marta Botíková)..... 100
- (Vladimír Potančok)..... 101
- (Hela Tužinská)..... 103
- (Ľuba Herzánová)..... 104
- Aven te šunel aneb podzimní zastavení s romskou literaturou (Pavel K u b a n í k).... 105

RECENZIE–ANOTÁCIE

- Anthropological Journal on European Cultures 12 (2003) (Tatiana B u ť e k o - v á)..... 107
- R. Stoličná-Mikolajová: Slovenský rok. Receptár na dni sviatočné, všedné i pôstne (Zuzana B e ň u š k o v á)..... 108
- J. Trubíni – Ľ. Trubíni: Osudy vrábeľských Židov (Peter S a l n e r)..... 109
- A. Bitušíková: Urbánna antropológia. Východiská a perspektívy (Zuzana B e - ň u š k o v á)..... 110
- V. Malka: Mistři židovské moudrosti (Portréty dávných rabínů) (Peter S a l n e r)..... 111
- Ethnologia Actualis Slovaca 5 (2004) (Mojmír B e n ť a) 112

STUDIES

T o r s e l l o, Davide: The invisible bases of trust. Household production, work and exchange in Slovakian village.....	14
F e r e n c o v á, Michaela: Commemorative ceremonies: How institutions influence identification?.....	19
P á c a l o v á, Jana: Fairy-tale between oral accounts and literature.....	18

MATERIALS

M e š š a, Martin: Theme of ethnomuzeology in fifty volumes of journal Slovak Ethnology.....	56
--	----

NEWS-HORIZONS-GLOSSARY

Obituary for Doc. Dr. hab. Danuta Tylkowa (Krystyna H e r m a n o w i c z - N o w a k).....	79
Jubilee of Prof. Anna Divičanová (Ján B o t í k).....	81
Jubilee of Doc. PhDr. Ľuba Droppová, CSc. (Milan L e š č á k).....	84
Jubilee of Peter Slavkovský (Viera U r b a n c o v á).....	86
Slovakia and its culture – Unity in diversity (Ladislav M l y n k a).....	90
ŠVOČ – Student scientific conference in Nitra (Zuzana M i c h a l k o v á).....	98
Face to face: connecting distance and proximity. EASA 2004 – Conference of European Association of Social Anthropologists: remarks and reflections:	
(Marta B o t í k o v á).....	100
(Vladimír P o t a n ě o k).....	101
(Hela T u ž i n s k á).....	103
(Ľuba H e r z á n o v á).....	104
Aven te šunel or vis- - vis with the Romany literature (Pavel K u b a n í k)...	105

BOOKREVIEWS-ANNOTATIONS	107
-------------------------	-----

SPOMIENKOVÉ SLÁVNOSTI: AKO INŠTITÚCIE OVPLYVŇUJÚ IDENTIFIKAČNÉ PROCESY?

MICHAELA FERENCOVÁ

*Mgr. Michaela Ferencová, Ústav etnológie SAV, Klemensova 19,
813 64 Bratislava, Slovakia, ferencova@yahoo.co.uk*

In this article the preliminary outcomes of a two-month ethnographic fieldwork in a town inhabited by Slovaks and Hungarians, situated in south-western Slovakia, are presented. The article deals with the relation between identification and commemoration and describes how local institutions influence identification processes. A study of two commemorative celebrations organized by local cultural institutions representing Slovaks and Hungarians (the commemoration of Anton Bernolák, a priest who is considered as a first codifier of Slovak language, and the commemoration of the 1956 revolution in Hungary) shows that there is a close connection of identification with ethnic groups to commemoration. Comparing the two examined public events to the third one, organised by the municipality and having no more a character of commemorative celebration, statements about the relation between ethnic and local identification are made.

Kľúčové slová: etnická identifikácia, lokálna identifikácia, etnické kategórie, komemoratívne slávnosti, lokálne inštitúcie, sociálny konštruktivizmus

Key words: ethnic identification, local identification, ethnic categories, commemorative celebrations, local institutions, social constructivism

Štát je vplyvným producentom identifikácií, pretože má k dispozícii materiálne a symbolické prostriedky potrebné pri vytváraní a rozširovaní kategórií a klasifikačných schém (BRUBAKER – COOPER 2000: 16). Predstavy o kľúčovej úlohe moderného štátu v identifikačných procesoch nadväzujú na teóriu monopolu štátu na symbolické násilie Pierra Bourdieua (BOURDIEU – PASSERON 1977), ktorá vychádza z definície štátu Maxa Webera (WEBER 1921: 396-397). Štát reprodukuje kategórie a klasifikačné schémy, ktoré

sú výhodné pre zabezpečenie jeho celistvosti a existencie. Idea národných štátov je založená na predstave o „triadickom“ vzťahu medzi väčšinovým národom, ktorý vystupuje ako legitímny vlastník svojho štátu, národnostnými menšinami, ktorých príslušníci sú občanmi tohto štátu, a iným národným štátom, ktorý národnostné menšiny považujú za svoj materský štát a etnicky sa s ním identifikujú (BRUBAKER 1996: 4-5). Národné štáty reprodukujú túto schému, a tým potláčajú kategórie a klasifikačné schémy, ktoré fungujú na lokálnej úrovni. Každý národný štát zároveň má, resp. vytvára svoje národné dejiny, a to naznačuje existenciu súvislosti medzi konceptom dejín (minulosťou) a súčasnou podobou štátu (prítomnosťou).

Cieľom tejto štúdie je ukázať, akým spôsobom inštitúcie na lokálnej úrovni vstupujú do identifikačných procesov a ako ovplyvňujú vytváranie a reprodukciu kategórií označujúcich skupiny ľudí. Príklady z lokálneho prostredia zároveň poukazujú na existenciu priamej súvislosti medzi identifikáciou a reflexiou minulosti sociálnymi aktérmi. Jadrom štúdie je analýza verejných podujatí, ktoré usporiadali kultúrne inštitúcie lokálnych etnických skupín a inštitúcie reprezentujúce mesto (mestský úrad, mestské zastupiteľstvo) v etnicky zmiešanom urbánnom prostredí na juhozápadnom Slovensku. Komparácia dvoch udalostí s podobným charakterom a podobnou štruktúrou - spomienky na protikomunistickú revolúciu 1956 v Maďarsku a slávnosti pripomínajúce pamiatku kňaza a prvého kodifikátora slovenčiny Antona Bernoláka - poskytujú vhodný materiál na štúdium vzťahu medzi etnickou identifikáciou a reflexiou minulosti, ako aj úlohy inštitúcií v identifikačných procesoch. Záverečné porovnanie spomienkových slávností s nespomienkovým verejným podujatím, ktoré pravidelne organizujú inštitúcie reprezentujúce mesto, umožňuje načrtnúť vzťah medzi etnickou a lokálnou identifikáciou.

V súvislosti so spomienkovými slávnosťami som si všimla štruktúru slávností, výskyt etnických/národných symbolov, podiel mesta na organizácii jednotlivých slávností a súvislosť jeho účasti či neúčasti s charakterom podujatia, používanie národných jazykov (v písomnej aj hovorovej forme) v rámci podujatí a ich propagácie, ako aj zloženie organizačných tímov. Reprodukciu klasifikačných schém prostredníctvom verejných aktivít som sledovala na postoji mesta k jednotlivým etnickým skupinám a ich kultúrnym či politickým inštitúciám.

Ťažisko štúdie tvorí materiál z dvojmesačného výskumu v Nových Zámkoch.¹ Dáta získané kvalitatívnymi metódami etnografického výskumu - zúčastneným pozorovaním verejných podujatí a hĺbkovými rozhovormi so zástupcami lokálnych inštitúcií a obyvateľmi mesta - dopĺňajú informácie z miestnej tlače.² Výskum nie je dokončený. Všetky závery prezentované v tejto štúdii majú charakter predbežných tvrdení. Mnohé z nich vznikli na základe limitovaných informácií, ktoré je potrebné doplniť ďalšími dátami.

Teoretické východiská

Etnografický materiál zo spomienkových slávností umožňuje skúmať problém identifikácie vo vzájomnom vzťahu s problémom kolektívnej pamäti a spomínania. Takáto kombinácia výskumných problémov vyžaduje aplikáciu dvoch súborov teoretických konceptov - konštruktivistických teórií identifikačných procesov a teórií kolektívnej pamäti.

Teórie „identity“ a identifikačných procesov

Konštruktivistické teórie „identity“,³ na rozdiel od esencialistických, nenarábajú s identitami ako vopred danými, nemennými a pevne spojenými s jednotlivcom alebo so skupinou, ale ako s konštruktmi. Väčšina z takto koncipovaných prác však nadalej používa

pojmom „identita“. Svojou štúdiou nadväzujem na kritiku pretrvávajúceho využívania tohto termínu v sociálnych vedách, ktorej autormi sú Rogers Brubaker a Frederik Cooper (BRUBAKER – COOPER 2000). Brubaker a Cooper presahujú tradičný konštruktivizmus v tom zmysle, že rúcajú posledné zvyšky dedičstva esencializmu, ktoré ostalo v konštruktivizme zachované vďaka termínu „identita“. Nespochybnujú používanie pojmu ako „praktickej kategórie“ v každodennom živote, odmietajú však jeho aplikáciu v sociálnych vedách ako „analytickej kategórie“.

Konštruktivizmus oslabil esencialistický význam pojmu ako nemennej vlastnosti, ktorú môžu mať jednotlivci i skupiny bez toho, aby si ju uvedomovali. „Identita“ konštruktivistické teórie chápu skôr ako niečo premenlivé a rôznorodé. Brubaker a Cooper argumentujú, že oslabovaním významu pojmu sa oslabuje aj jeho „analytická sila“, resp. potenciál vysvetliť sociálne javy a vzťahy (BRUBAKER – COOPER 2000: 1) a spochybňujú tak jeho nevyhnutnosť pre popis a vysvetlenie sociálnych javov a vzťahov. Ich argumentácia je založená na kritike nekonzistentnosti termínu. Ukazujú, že pod týmto pojmom sa v sociálnych vedách skúma celá škála rôznych problémov a je v ňom ukrytých množstvo často protirečivých významov (BRUBAKER – COOPER 2000: 6-9). Záleží na konkrétnom autorovi, ako „identitu“ chápe, to znamená, že pojem celkom dobre alebo dokonca vôbec neplní svoju komunikačnú funkciu. Keď niekto jednoducho napíše, že skúma „identitu“, nie je možné bez ďalšieho vysvetlenia odhadnúť, akými sociálnymi javmi sa v skutočnosti zaoberá. Brubaker a Cooper tvrdia, že hľadanie jedného termínu pre rôznorodé problémy skrývajúce sa pod pojmom „identita“ situáciu skôr komplikuje ako uľahčuje. Naopak, je potrebné túto „spleť významov“, ktoré sa nahromadili v tomto pojme, rozmotať a problémy, ktoré im zodpovedajú, skúmať samostatne (BRUBAKER – COOPER 2000: 14). Kritici pojmu navrhli ako alternatívne analytické kategórie tri skupiny navzájom súvisiacich termínov (BRUBAKER – COOPER 2000: 14-21):

1. identifikácia a kategorizácia (*identification and categorization*)
2. chápanie seba samého a sociálne umiestnenie (*self-understanding and social location*)
3. zhodnosť, spojitosť a skupinovosť (*commonality, connectedness, groupness*)⁴

Pre moju štúdiu je relevantná prvá skupina navrhnutých termínov. Pri analýze materiálu pracujem s pojmom „identifikácia“, pod ktorým rozumiem proces, namiesto pojmu „identita“, ktorý vyjadruje skôr stav. Identifikáciu chápem ako priradenie seba alebo iných osôb k určitým skupinám, resp. vyjadrenie vzťahu medzi osobami a kategóriami označujúcimi skupiny ľudí.

Na tomto mieste je potrebné zamyslieť sa aj nad termínom „skupina“. Reálnu existenciu skupín spochybnili viacerí konštruktivisticky zameraní autori (napr. BRUBAKER 1996: 13-15)⁵ nadväzujúc na prácu E. P. Thompsona (1963), ktorý sa ako prvý zamyslel nad reálnou existenciou sociálnych tried pri výskume robotníckej triedy v Anglicku. Vo svojej štúdii chápem skupiny ako „imagined communities“ (spoločenstvá existujúce v predstavách). Tento koncept, ktorého autorom je Benedict Anderson (1991), je založený na tvrdení, že všetci príslušníci skupiny (v Andersonovom prípade „národa“) sa nikdy nestretli a to, čo ich spája, je predstava, že existuje skupina, ku ktorej všetci patria. Znamená to, že skupiny považujem za reprezentácie úzko súvisiace s kategóriami identifikácie. Za vhodný spôsob analytického uchopenia problému skupín a identifikačných procesov preto považujem výskum zameraný na praktické používanie a reprodukciu kategórií. Problém vzniká pri

tradičnom označení určitých druhov kategórií a kategorizácií ako „etnických“. Napriek dlhoročným výskumom a množstvu existujúcej literatúry venovanej problémom súvisiacim s „etnickými“ kategorizáciami sa nepodarilo uspokojivo odpovedať na otázku, v čom sú „etnické“ kategórie a kategorizácie špecifické. Pojem „etnické kategórie/kategorizácie“ preto používam len ako všeobecné označenie pre kategórie „Slovák“ a „Maďar“, bez snahy vopred definovať, v čom spočíva ich „etnickosť“. Pokiaľ používam termín „etnická skupina“, mám na mysli lokálne spoločenstvo „Slovákov“ alebo „Maďarov“ v mieste výskumu. Pre ich označenie ako „etnických“ platí to isté ako pre kategórie – nie je jasné, v čom spočíva ich špecifickosť. Pojem „etnická skupina“ používam aj ako všeobecné pomenovanie skupín založených na kategorizáciách, označovaných tradične ako „etnické“. Tento pojem uprednostňujem ako analytickú kategóriu pred pojmom „národ“, ktorý v texte spomínam skôr ako zaužívanú praktickú kategóriu.

Pri výskume sa v mojom etnografickom materiáli začala objavovať kategória „Novozámčan“, vyjadrujúca príslušnosť k lokalite. Treba si položiť otázku, v čom sa táto kategória odlišuje od etnických kategórií, prípadne čo má s nimi spoločné. Ostáva nevyjasnené, či je táto kategória produktom kategorizácie založenej na úplne iných princípoch, alebo ju môžeme považovať za kategóriu toho istého druhu, odlišujúcu sa od etnických kategórií len svojím obsahom.

Teórie pamäti a spomínania

Proces identifikácie so spomínaním dávajú do súvislosti teórie kolektívnej pamäti Jana Assmanna (2000) a Paula Connertona (1989). Obaja vychádzajú z tvrdenia Mauricea Halbwachsa (1992),⁶ že pamäť je sociálne konštruovaná a pochopiť ju možno iba v sociálnom kontexte. Assmann tvrdí: „Tím, co jednotlivá individua spojuje do podobného „my“, je *konektivní struktura* sdíleného vědění a sebezobrazení, která se opírá jednak o vazbu na společná pravidla a hodnoty, jednak o vzpomínku na společně obývanou minulost“ (ASSMANN 2001: 20). Vo svojej štúdii však nahradím Assmannom spomínané „spoločné hodnoty a pravidlá“ kategóriami, ktoré považujem za základný prvok vytvárajúci „skupiny“.

Pri analýze spomienkových slávností využijem Connertonove tvrdenia o nevyhnutnosti predstavy kontinuity pre existenciu skupín a vytváraní tejto kontinuity praxou. Connerton vníma spoločnosti ako seba-interpretatívne komunity, ktoré sa snažia vytvárať a reprodukovať obrazy seba ako kontinuálne existujúcich jednotiek (CONNERTON 1989: 12). Nevyhnutnou podmienkou predstavy kontinuity je podľa neho pamäť a spomínanie. Connerton upozorňuje na to, že spomínanie má rôzne formy. Okrem verbálneho či verbalizovateľného spomínania môže byť minulosť prenesená do prítomnosti aj prostredníctvom konania. Konkrétne môže mať podobu spomienkových slávností a neverbálnych úkonov,⁷ ktoré sú minimálne rovnako dôležité ako verbálne formy spomínania. V spomienkových slávnostiach prebieha spomínanie na istú udalosť explicitne aj implicitne. Pripomínaná udalosť často predstavuje nejaký začiatok (prípadne pokračovanie nejakého začiatku), ktorý sa prostredníctvom spomínania premieta do ďalšej udalosti a vracia sa v nej. Tak sa spomienková slávnosť stáva performatívnou spomienkou na pôvodnú udalosť, ale zároveň môže predstavovať jej opakovanie alebo opakovanie jej štruktúry v inom čase a inom priestore. Týmto sa vytvára predstava kontinuity. Connerton na príklade Francúzskej revolúcie ukazuje, ako sa počas 19. storočia všetky násilné prevraty interpretovali ako pokračovanie alebo priame dôsledky revolúcie v roku 1789, takže obdobia reštaurácie sa vnímali len ako prestávky v prúde revolúcie (CONNERTON 1989). Na príklade

spomienkových slávností popísaných v tejto štúdii som sa pokúsila ukázať, ako sa spájaním určitých udalostí do chronologických následností vytvára predstava kontinuity v slovenských a maďarských národných dejinách.

E t n o g r a f i c k ý p o p i s

Informácie o lokalite

Etnická príslušnosť obyvateľov a jazyk

Etnografický materiál prezentovaný v tejto štúdii pochádza z Nových Zámkov - mesta na juhozápade Slovenska, vzdialeného asi 30 km od hraníc s Maďarskom. Podľa posledného sčítania obyvateľstva z roku 2001 žije v meste 42 262 obyvateľov, z ktorých sa 69,7 % prihlásilo k slovenskej a 27,5 % k maďarskej národnosti. Jednotlivé etnické skupiny nie sú od seba v rámci mesta priestorovo oddelené. Územie mesta tvorí etnicky zmiešaný priestor, v rámci ktorého nie sú vymedzené slovenské a maďarské štvrte, i keď obyvatelia spomínajú na konkrétne ulice v minulosti, ktoré obývali Slováci alebo Maďari (slovenskí a maďarskí sedliaci).⁸

Po jazykovej stránke sa mesto javí do veľkej miery ako bilingválne. Na uliciach počuť slovenčinu i maďarčinu, výnimočným javom nie je ani používanie miešanej slovenského a maďarského jazyka. V mnohých obchodoch predavačky oslovujú zákazníkov po slovensky aj po maďarsky. Bilingválny charakter mesta sa prejavuje, okrem bežných interakcií na uliciach a v obchodoch, aj v inštitucionálnej rovine. Niektoré verejné podujatia prebiehajú v slovenskom i maďarskom jazyku, viaceré verejné priestranstvá a budovy sú označené dvojazyčne. Vo väčšine škôl v meste sa vyučuje v slovenskom jazyku, Maďari však majú svoju základnú školu, gymnázium a maďarské triedy na stredných odborných školách. Vzhľadom na bilingválny charakter mesta a na to, že mnohí jeho obyvatelia ovládajú oba jazyky, nie je možné považovať v prípade Nových Zámkov jazyk za jednoznačný indikátor etnickej príslušnosti. Podmienky, za akých sa slovenský alebo maďarský jazyk stáva etnickým symbolom, je potrebné podrobne preskúmať.

Historické zmeny štátnych hraníc a ich dopad na mesto

V priebehu 20. storočia boli Nové Zámky niekoľkokrát pričlenené k inému štátu. Do roku 1918 patrili k uhorskej časti habsburskej monarchie, potom boli pričlenené k Československej republike. Po tridsiatich rokoch čakali na obyvateľov mesta ďalšie zmeny. V roku 1938 bolo mesto na základe Viedenskej arbitráže pripojené k Maďarsku a po skončení druhej svetovej vojny (1945) sa opäť stalo súčasťou obnoveného Československa. Počas vyše 40 rokov v Československu zažili obyvatelia mesta dve zmeny politického režimu – v roku 1948 nástup socialistického režimu a v roku 1989 jeho pád. Nakoniec sa v dôsledku rozpadu Československa v roku 1993 mesto stalo súčasťou Slovenskej republiky.

So zmenou hraníc a pričlenením k inému štátu súviseli viaceré demografické (migrácie), politické a iné spoločenské zmeny, ktoré ovplyvnili život obyvateľov mesta. V symbolickej rovine sa zmena hraníc a režimov prejavila opakovaným premenovávaním ulíc či likvidáciou monumentov pripomínajúcich predchádzajúci režim a ich nahradzovaním novými. Keďže úlohou pomníkov je sprítomňovať minulosť a každý štát, resp. politický režim má ambície regulovať identifikačné procesy, výmeny symbolov spôsobené zmenami režimov sú ďalším náznakom existencie vzťahu medzi identifikáciou a vnímaním minulosti.

Inštitucionálne sú Slováci aj Maďari v Nových Zámkoch reprezentovaní svojimi kultúrnymi organizáciami, Miestnym odborom Matice slovenskej (ďalej len MO MS - Slováci) a Základnou organizáciou Csemadoku (ďalej ZO Csemadoku - Maďari). Obe inštitúcie sú miestnymi pobočkami celoštátnych organizácií. Matica slovenská vznikla v 19. storočí ako inštitúcia, ktorej úlohou bolo podporovať a rozvíjať kultúru slovenského národa. Od svojho založenia bola niekoľkokrát zrušená a znovu obnovená. Počas socializmu bola jej činnosť zakázaná, s výnimkou krátkeho obdobia v 60. rokoch. Po roku 1989 bola Matica slovenská obnovená na celoštátnej aj na lokálnej úrovni a svojou činnosťou nadviazala na pôvodnú organizáciu založenú v 19. storočí.

Csemadok vznikol v roku 1949 ako kultúrna organizácia maďarských pracujúcich v Československu⁹ a na rozdiel od Matice slovenskej bola jeho činnosť podporovaná vládou komunistickou stranou. Napriek tomu, že táto inštitúcia je produktom socialistického režimu, plní po roku 1989 naďalej funkciu kultúrneho reprezentanta maďarskej menšiny, i keď náplň jej činnosti prešla transformáciou.

Hoci v prípade Nových Zámok nemožno hovoriť o etnicky rozdelenom priestore na slovenskú a maďarskú časť, v súvislosti so spomínanými inštitúciami je možné uvažovať o jazykovom priestore. S priestormi Matice slovenskej a Csemadoku a s podujatiami, ktoré tieto inštitúcie organizujú, je totiž pevne spojené používanie jednotlivých národných jazykov (slovenčiny a maďarčiny).¹⁰

S p o m i e n k o v é s l á v n o s t i v N o v ý c h Z á m k o c h **Spomienka na revolúciu v roku 1956**

Revolúcia v roku 1956 v Maďarsku

Revolúcia roku 1956 bola vyvrcholením reforiem v socialistickom Maďarsku, ktoré boli súčasťou tzv. destalinizácie, prebiehajúcej v štátoch socialistického bloku po Stalinovej smrti (1953). Reformy socialistického režimu v Maďarsku po troch rokoch prerástli do ozbrojeného odporu proti nemu. V snahe zabrániť rozpadu socialistického bloku a urovnať napätú situáciu sa predstavitelia Sovietskeho zväzu rozhodli vojensky zasiahnuť (VYKOUKAL – LITERA – TEJCHMAN 2000: 355-374).

Revolúcia roku 1956 v Maďarsku mala protikomunistický charakter, zároveň však bola bojom za národné oslobodenie proti sovietskej okupácii, a tak sa v súčasnosti aj vníma. O jej národnom rozmere svedčia na jednej strane politické a ekonomické požiadavky,¹¹ na druhej strane symbolické požiadavky a im zodpovedajúce konanie. Povstalci žiadali likvidáciu komunistických symbolov, ktoré považovali za cudzie, a ich nahradenie maďarskými národnými symbolmi. Konkrétne požiadavky obsahuje tzv. „16 bodov“¹² študentov Vysokiej školy technickej v Budapešti. Požadovali, aby bola čo najskôr odstránená socha Stalina, ktorú nazvali symbolom „stalinskej tyranie a politického útlaku“¹³ a na jej miesto aby bol postavený pomník „hrdinom a martýrom oslobodzovacieho boja 1848-49“¹⁴ (bod 13). V ďalšom bode (bod 14) toho istého dokumentu žiadali nahradenie socialistického znaku na štátnej zástave „historickým maďarským kossuthovským znakom“.¹⁵ V tom istom bode zároveň požadovali, aby bol 15. marec (začiatok revolúcie 1848-49 v Uhorsku) vyhlásený za štátny sviatok a deň pracovného voľna a 6. október (deň popravy členov uhorskej revolučnej vlády 1848-49) za deň štátneho smútku a školských prázdnin. Počas nepokojov v Budapešti povstalci Stalinovu sochu zlikvidovali a symbolom revolúcie sa

stala maďarská zástava s dierou v strede namiesto komunistického znaku (FOWKES 2002: 4, 8).

Vnímanie revolúcie 1956 ako národnooslobodzovacieho boja sa v súčasnosti prejavilo aj vo vysielaní maďarskej televíznej stanice TV 2, ktorá na prelome októbra a novembra 2003 odvysielala krátky vstup,¹⁶ pripomínajúci výročie revolúcie (4. november – začiatok vojenského zásahu Sovietskeho zväzu v Budapešti). V tomto vstupe zaznela výzva: „Zapálme spolu sviečku za národ.“¹⁷ Samotná udalosť bola označená ako „1956-os forradalom és szabadságharc“ (revolúcia a boj za slobodu 1956). Zaujímavým faktom je, že to isté pomenovanie sa používa aj pre revolúciu 1848-49 a pre povstania uhorskej šľachty proti Habsburgovcom v 16.-17. storočí.¹⁸ Používanie spomínaného označenia pre niekoľko rôznych udalostí (konfliktov) naznačuje, že sa všetky vnímajú ako pokračujúci boj maďarského národa, ktorý smeroval k jedinému cieľu - získaniu národnej slobody a vytvoreniu národného štátu. Podobne ako sa násilné prevraty v dejinách Francúzska vnímajú ako opakovanie Veľkej francúzskej revolúcie (CONNERTON 1989), protihabsburské boje, revolúcia 1848-49 aj revolúcia 1956 sa v maďarských dejinách vnímajú ako opakovanie národnooslobodzovacieho boja. Connerton (1989) používa v súvislosti s opakovaním udalosti, ktorá sa udiala v minulosti, termín *re-enactment*.

Na vnímanie revolúcie 1956 ako opakovania národnooslobodzovacieho boja poukazuje aj priebeh demonštrácie 23. októbra 1956 v Budapešti. Dav demonštrantov sa zastavil pri soche poľského generála Béma, ktorý bojoval v revolúcii 1948-49 na strane Maďarov. Vyjadrili tým solidaritu s účastníkmi protikomunistického reformného hnutia a povstania v Poľsku a svojim konaním demonštrovali kontinuitu národnooslobodzovacieho boja. Dokladom symbolickej nadväznosti demonštrácie na revolúciu 1848-49 je aj zhromaždenie pri soche básnika a martýra revolúcie 1848-49 Sándora Petőfiho (FOWKES 2002).

Spomienka na revolúciu roku 1956 - Nové Zámky 2003¹⁹

Revolúciu 1956 si obyvatelia Nových Zámkov pripomenuli 23. 11. 2003.²⁰ Spomienková slávnosť pri príležitosti výročia tejto udalosti nepatrí, na základe doteraz získaných informácií, k podujatiam, ktoré sa konajú v meste pravidelne každý rok. V roku 2002 organizovala ZO Csemadoku kultúrny program o histórii maďarského národa, v ktorom sa spomenula aj revolúcia 1956, ale nebolo to podujatie organizované špeciálne pri príležitosti revolúcie.²¹ Nepodarilo sa mi získať informácie o tom, že by sa bola konala spomienka pri príležitosti 45. výročia tejto udalosti (2001), keď sa v Maďarsku organizovali veľké oslavy a vznikla aj rocková opera o revolúcii,²² prezentovaná o dva roky neskôr na slávnosti v Nových Zámkoch. Slávnosť, ktorá sa konala v novembri 2003 v Nových Zámkoch, bola teda skôr výnimočným podujatím ako súčasťou opakovanej tradície.

Podujatie organizovala Mládežnícka skupina miestnej organizácie Strany maďarskej koalície (ďalej len SMK) v spolupráci so ZO Csemadoku. Mesto sa na organizácii priamo nepodieľalo. Primátor mesta prijal pozvanie a zúčastnil sa na podujatí ako čestný hosť, oficiálne však ani on ani iný zástupca mesta nevystúpil.

Program uvádzali členovia Mládežníckej skupiny Základnej organizácie Strany maďarskej koalície (ZO SMK), účinkovali v ňom študenti maďarskej sekcie novozámockého gymnázia²³ a študenti františkánskeho gymnázia v Szentendre (Maďarsko). Slávnostný prejav predniesol ďalší hosť z Maďarska, priamy účastník revolúcie a františkánsky básnik Vazul Végvári. Na záver prehovoril otec Cirill, františkán pôsobiaci ako učiteľ na gymnáziu v Szentendre, a zároveň ako maďarský kňaz vo františkánskom kostole v Nových Zámkoch.²⁴

Podujatie prebiehalo v maďarskom jazyku. Všetky oznamy o slávnosti boli tiež v maďarskom jazyku. Pozvánku uverejnil aj miestny týždenník, ktorý vychádza v slovenčine aj v maďarčine, vyšla však iba v maďarskej verzii novín.

Spomienka na revolúciu 1956 sa konala v budove Csemadoku. Nové Zámky v čase revolúcie nepatrili k územiu Maďarska, ktorého sa revolúcia týkala, v meste preto neexistuje nijaké miesto spojené s touto udalosťou. Mesto nemá ani pomník pripomínajúci túto udalosť, nie je po nej pomenovaná nijaká časť verejného priestranstva alebo inštitúcia. V Nových Zámkoch teda neexistuje priestor, ku ktorému by sa mohol viazať spomienkový rituál.

Podujatie využili hlavní organizátori – Mládežnícka skupina pri ZO SMK – na propagáciu svojej nedávno založenej organizácie. Jeden z jej členov na začiatku slávnosti informoval prítomných o jej vzniku a predstavil jej ciele. Potom moderátorka programu vyzvala prítomných, aby vstali a zaspievali maďarskú štátnu hymnu. Nasledovala báseň prítomného básnika Vazula Végváriho v podaní študenta novozámockého gymnázia a slávnostný prejav autora básne, ktorý bol zároveň priamym účastníkom revolúcie.²⁵ Po slávnostnom prejave predniesli členovia divadelného krúžku pri maďarskej sekcii novozámockého gymnázia²⁶ „16 bodov“, ktoré 22. 10. 1956 vyhlásili študenti Vysoké školy technickej v Budapešti (VYKOUKAL – LITERA – TEJCHMAN 2000: 362). Po dramatickej prezentácii historického dokumentu nasledoval hlavný program podujatia – rocková opera o revolúcii 1956 v podaní študentov gymnázia v Szentendre, ktorú skomponoval maďarský rockový hudobník Szilveszter Jenei k 45. výročiu revolúcie (2001). Rocková opera bola hudobno-tanečným predstavením doplneným dobovými filmovými zábermi z ulíc revolučnej Budapešti. Program ukončil františkán otec Cirill svojím príhovorom. Úplne na záver moderátorka, tak ako na začiatku, vyzvala prítomných, aby vstali a zaspievali si spolu vlasteneckú pieseň „Szózat“, pochádzajúcu z obdobia maďarského národného obrodenia, ktorej text napísal maďarský romantický básnik Mihály Vörösmarty.

Súčasťou dekorácie miestnosti, v ktorej sa slávnosť konala, boli maďarské národné symboly. Na plátne za pódium visela štátna zástava Maďarskej republiky a lampy na bočných stenách miestnosti boli vyzdobené v maďarských národných farbách.²⁷ Počas predstavenia rockovej opery sa tiež objavili maďarské štátne a národné symboly. Počas prvej skladby, v ktorej sa spievalo „aki Magyar velünk tart“ (kto je Maďar drží s nami), účinkujúci tancovali maďarské ľudové tance na rockovú hudbu. Tvorcovia programu využili folklórne prvky ako národný symbol. Uprostred predstavenia priniesli účinkujúci na pódium kríž omotaný maďarskou trikolórou (červená, biela, zelená) a zapálili pri ňom sviečku. Súčasťou predstavenia bol aj tanec s maďarskou zástavou.

Zhrnutie - Spomienka na revolúciu 1956

Spomienku na revolúciu 1956 zorganizovali maďarské etnické elity na Slovensku – mládežnícka skupina politickej strany reprezentujúcej maďarskú menšinu spolu s kultúrnou inštitúciou Maďarov žijúcich na území Slovenskej republiky. Na programe sa podieľala vzdelávacia inštitúcia (maďarská sekcia Gymnázia v Nových Zámkoch), ktorá vychováva budúcu maďarskú etnickú elitu mesta i SR. Zástupca mesta (primátor) bol na predstavení prítomný, mesto sa však aktívne do organizácie ani do programu nezapojilo.

Revolúcia 1956 sa odohrala na území Maďarska. O tom, že sa považuje za jednu z najvýznamnejších udalostí v maďarských národných dejinách svedčí fakt, že 23. október je vyhlásený za štátny sviatok Maďarskej republiky, čím štát vyjadril svoj vzťah k tejto udalosti. V čase revolúcie 1956 v Maďarsku boli Nové Zámky súčasťou Československa. Z toho vyplýva, že v Nových Zámkoch sa v novembri 2003 konala spomienka na udalosť,

ktorá sa viaže k územiu iného štátu a nemá priamy vzťah k územiu Slovenskej republiky, ani k mestu Nové Zámky.

Na podujatí sa podieľali účinkujúci a hostia z Maďarska a prezentovali sa na ňom maďarské národné a štátne symboly. Keďže Maďarsko sa vníma ako národný štát Maďarov,²⁸ dajú sa tieto symboly označiť tiež za národné.

Hoci jazyk slúži predovšetkým ako komunikačný prostriedok, v niektorých situáciách jeho praktická funkcia ustupuje do pozadia a jazyk sa stáva etnickým symbolom. Používanie určitého (národného) jazyka sa môže viazať na konkrétne priestory alebo situácie. Z mojich doterajších pozorovaní vyplýva, že s budovou Csemadoku a s podujatiami, ktoré organizujú maďarské etnické elity, je spojené výhradné používanie maďarského jazyka.²⁹

Prezentácia národných symbolov a používanie výhradne maďarského jazyka v rámci podujatia umožňuje interpretovať spomienku na revolúciu 1956 ako manifestáciu príslušnosti k maďarskému národu. Toto podujatie je príkladom neverbálnej identifikácie prostredníctvom spomienky na určitú udalosť (CONNERTON 1989). Účastníci svojou prítomnosťou na spomienkovej slávnosti pri príležitosti revolúcie 1956 v Maďarsku, či už vedome alebo nevedome, vyjadrili svoj vzťah k udalosti ako k súčasť „svojich“ dejín, a tým aj k maďarskému národu a k Maďarsku ako štátu.³⁰

Spomienka na Antona Bernoláka

Osobnosť Antona Bernoláka

Anton Bernolák, katolícky kňaz a prvý kodifikátor slovenského jazyka, pôsobil v Nových Zámkoch od roku 1797 až do svojej smrti (1813) ako farár a okresný dekan (HORVÁTH 1998: 145). Cintorín, na ktorom bol pôvodne pochovaný, bol v roku 1890 zrušený a Bernolákovy pozostatky boli, spolu s pozostatkami jeho nástupcu Štefana Laura a zakladateľa dievčenskej školy v Nových Zámkoch Michala Flengera, vyzdvihnuté a uložené v kaplnke Sv. Trojice, ktorá bola súčasťou zrušeného cintorína. Pri tejto príležitosti bola do fasády kaplnky vsadená tabuľa v maďarskom jazyku s menami pochovaných (HORVÁTH 1998: 217).

Spomienkové slávnosti v Nových Zámkoch súvisiace s osobnosťou Antona Bernoláka

Pamiatku A. Bernoláka si začali obyvatelia mesta pripomínať za prvej Československej republiky. Vtedy (v roku 1923) bola do fasády vložená ďalšia tabuľa, tentokrát v slovenskom jazyku, pripomínajúca, že v kaplnke je pochovaný A. Bernolák (HORVÁTH 1998: 218).

V 90. rokoch 20. storočia, po obnovení Miestnej organizácie Matice slovenskej (1990), si Nové Zámky začali pravidelne dvakrát za rok pripomínať pamiatku A. Bernoláka.³¹ Začiatkom októbra sa konajú oslavy výročia jeho narodenia a v januári (15. 1.)³² spomienka pri príležitosti výročia jeho úmrtia. Súčasťou každoročných spomienok sú aj Bernolákovy dni, ktoré začínajú spomínanými októbrovými oslavami. V rámci nich sa konajú rôzne prednášky o živote a diele A. Bernoláka a vedomostná súťaž pre žiakov základných škôl. Súťaže sa pravidelne zúčastňujú všetky novozámocké základné školy, s výnimkou ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským.³³

Hlavným organizátorom a iniciátorom osláv spojených s Bernolákom je Miestny odbor Matice slovenskej - kultúrna inštitúcia reprezentujúca slovenský národ,³⁴ ktorá zároveň tvorí slovenskú etnickú elitu mesta. Na organizácii osláv výročia narodenia sa, okrem MO MS, oficiálne podieľa aj Mesto Nové Zámky, Vlastivedné múzeum v Nových Zámkoch

a Rímskokatolícky farský úrad v Nových Zámkoch. Zastúpenie inštitúcií zodpovedá jednotlivým aspektom Bernolákovej osobnosti - aspektu „národného buditeľa“ a kodifikátora spisovného jazyka (Matica slovenská), významného občana mesta (inštitúcie reprezentujúce mesto) a kňaza (farský úrad). Vlastivedné múzeum vystupuje ako inštitúcia kompetentná interpretovať minulosť a vedecky spracovávať dejiny.

Spomienka na úmrtie A. Bernoláka je od roku 2002 spojená s oslavami výročia vzniku SR a koná sa 15. 1. Spojené oslavy organizuje MO MS spolu s mestským zastupiteľstvom. Zástupca MO MS, ktorý mi poskytol informácie, si však myslí, že takéto oslavy malo organizovať predovšetkým mesto. Návrh na každoročné oslavy vzniku SR a ich zlúčenie so spomienkou na Bernoláka, ktorý schválilo mestské zastupiteľstvo, podal MO MS. Pred rokom 2002 sa, podľa slov zástupcu MO MS, vznik SR v meste vôbec neoslavoval. Predstavitelia Csemadoku sa na oslavách údajne nezúčastňujú.³⁵

Miesta pripomínajúce pamiatku Antona Bernoláka

Keďže Bernolák žil v meste až do svojej smrti, nachádza sa tu niekoľko miest spojených s jeho pamiatkou. Pri farskom kostole, na mieste dnešnej budovy farského úradu stála budova fary, v ktorej Bernolák pôsobil. Na vonkajšej stene dnešnej budovy je umiestnená busta A. Bernoláka a pamätná tabuľa.³⁶ S jeho pôsobením v Nových Zámkoch súvisí aj samotný farský kostol, v ktorom Bernolák počas svojho kňazského pôsobenia v meste slúžil omše. Ďalším pamätníkom venovaným Bernolákovi je socha Antona Bernoláka na námestí, ktoré je po ňom pomenované. Bola zhotovená za prvej ČSR v roku 1937. V roku 1938, keď bolo južné Slovensko a s ním aj Nové Zámky pripojené k Maďarsku, sochu presťahovali do Žiliny, kde prečkala vojnu. Po vojne, keď Nové Zámky opäť pripadli Československu, bola socha opäť prevezená do Nových Zámkov.³⁷ Nakoniec je tu Kaplnka Sv. Trojice s dvoma pamätnými tabuľami, v ktorej sú uložené pozostatky A. Bernoláka.

Spomenuté miesta sú v súčasnosti miestami uctievania Bernolákovej pamiatky a ich návšteva je súčasťou rituálu spomienkových slávností. Kým socha na námestí A. Bernoláka je iba pamätníkom postaveným dávno po smrti osoby, ktorú má pripomínať, kostol a budova fary sú miestami, v ktorých sa Bernolák pohyboval, v kaplnka je dokonca miesto, kde sú stále uložené jeho telesné pozostatky. Všetky spomínané miesta a pamätníky zhmotňujú pamiatku A. Bernoláka a tým, že sú počas spomienkových slávností navštevované, prepájajú minulosť so súčasnosťou. Pamiatku A. Bernoláka v Nových Zámkoch pripomínajú aj dve miestne inštitúcie - Cirkevná škola A. Bernoláka a Knižnica Antona Bernoláka³⁸ a spomínané námestie, ktoré tiež nesie jeho meno.

Oslavy výročia narodenia Antona Bernoláka – Nové Zámky 2003

Oslavy 241. výročia narodenia Antona Bernoláka sa konali v Nových Zámkoch v nedeľu 5. 10. 2003. Program sa začal slávnostnou svätou omšou v rímskokatolíckom farskom kostole na Hlavnom námestí. Bohoslužba nemala priamy vzťah k oslavám, bola to obvyklá nedeľná bohoslužba v slovenskom jazyku.³⁹ Po jej ukončení organizátori položili veniec k buste⁴⁰ umiestnenej na budove farského úradu a pred kostolom sa utvoril sprievod, ktorý smeroval k soche Antona Bernoláka.⁴¹ Na čele sprievodu išli dvaja chlapci – žiaci niektorej z novozámockých základných škôl,⁴² jeden z nich niesol štátnu zástavu Slovenskej republiky a druhý zástavu Matice slovenskej (bledomodrá so znakom MS a nápisom „Matica slovenská“). V strede medzi vlajkonosičmi išlo dievča, ktoré nieslo veniec. Sprievod sa zastavil pri soche, zástupcovia jednotlivých inštitúcií položili k soche vence a poklonili sa pamiatke A. Bernoláka. Niektoré vence boli vyzdobené slovenskou trikolórou (biela, modrá, červená). Počas kladenia vencov stál z oboch strán podstavca sochy vlajkonosič.

Po ukončení slávnostného kladenia vencov sa sprievod presunul pred Kaplnku Sv. Trojice a na rad prišiel kultúrny program, ktorý otvorila krátkym uvítacím príhovorom členka MO MS.⁴³ Po príhovore spevácky zbor MO MS „Lipa“ zaspieval hymnu SR. Nasledovala báseň o Bernolákovi a jeho rodisku Slanici na Orave v podaní ďalšej členky MO MS, v ktorej bola vyjadrená vďaka za kodifikáciu slovenčiny. Spevácky zbor Lipa zaspieval pieseň o slovenčine a nasledovali príhovory zástupcov inštitúcií, ktoré sa zúčastnili na podujatí, a zároveň boli jeho oficiálnymi organizátormi.

Ako prvý odznel príhovor zamestnankyne miestneho Vlastivedného múzea, v ktorom predstavila život a dielo A. Bernoláka s dôrazom na kodifikáciu slovenčiny. Podobne ako pri revolúcii 1956, ktorá je vnímaná ako opakovanie národného boja za slobodu (stavovské povstania proti Habsburgovcom a revolúcia 1848-49), neskoršia Štúrova kodifikácia sa v prejave prezentovala ako opakovanie Bernolákovej, čím sa vytvára predstava kontinuity nielen medzi rôznymi historickými podobami spisovnej slovenčiny, ale aj vo vývoji slovenského národa.

Po prvom príhovore dostal slovo primátor mesta. Hovoril o Bernolákovom pôsobení v Nových Zámkoch, o jeho „usilovnej“ práci. Svoj príhovor uzavrel slovami, že A. Bernolák by mal byť pre Novozámčanov vzorom „usilovnosti, precíznosti a tolerance“. O význame jeho práce pre národ sa nezmienil a jeho vystúpenie tak malo neutrálny charakter vo vzťahu k jednotlivým etnickým skupinám.

Rímskokatolícku cirkev zastupoval na podujatí páter z františkánskeho kláštora v Nových Zámkoch. Podobne ako primátor mesta, ani kňaz vo svojom príhovore nezdôraznil národný aspekt Bernolákovej osoby, zameriaval sa skôr na kresťanské hodnoty.

Po prvých troch príhovoroch prišlo na rad vystúpenie žiakov dvoch novozámckých základných škôl a členky Detského folklórneho súboru Matičiarik z Nových Zámkov,⁴⁴ ktoré predniesli báseň o slovenčine a zaspievali slovenské ľudové piesne. Jednotlivé vstupy uvádzala členka MO MS, ktorá vedie DFS Matičiarik a je zároveň učiteľkou na Cirkevnej ZŠ Antona Bernoláka. Po vystúpení sa k prítomným prihovarila a vo svojom prejave sa zameriava na osud sochy A. Bernoláka. V tejto súvislosti vyzvala Novozámčanov, aby sa pričínili o premiestnenie sochy na Hlavné námestie.⁴⁵

Ako posledný predniesol svoj príhovor riaditeľ Domu Matice slovenskej v Šuranoch.⁴⁶ Odovzdal Novozámčanom pozdrav od predsedu Matice slovenskej Jozefa Markuša, ktorý bol, podľa jeho slov, o podujatí informovaný, ale nemohol sa na ňom zúčastniť. Vo svojom príhovore povedal, že „jazyk rovná sa identita“. V súvislosti s tvrdením, že v súčasnej dobe európskej integrácie je národná identita potláčaná, sa vyjadril, že úloha MS bude v otázke podpory národnej identity stále významnejšia. Zároveň nadviazal na príhovor členky MO MS a oslovil primátora, aby sa zrealizovalo premiestnenie sochy A. Bernoláka na Hlavné námestie, ktoré by bolo „dôstojnejším miestom“ uctievania jeho pamiatky.

Na záver kultúrneho programu spevácky zbor Lipa zaspieval hymnu Matice slovenskej „Kto za pravdu horí“⁴⁷ a členka MO MS, ktorá sprevádzala prítomných celým programom, vyzvala predstaviteľov jednotlivých inštitúcií, aby sa zoradili a pripravili sa na návštevu kaplnky, v ktorej je A. Bernolák pochovaný. Predstavitelia jednotlivých inštitúcií, a po nich aj ostatní prítomní, vchádzali postupne do kaplnky, aby položili k hrobu kytice a vence a poklonili sa jeho pamiatke. Počas návštevy kaplnky stáli pri jej vchode už spomínaní vlajkonosiči.

Zhrnutie - Spomienka na Antona Bernoláka

Každoročné oslavy výročia narodenia a spomienka na úmrtie A. Bernoláka majú podobnú štruktúru a vytvárajú tak ustálený rituál. Začínajú sa slávnostnou bohoslužbou v rímsko-

katolíckom farskom kostole. Po bohoslužbe sa účastníci zhromaždia pred kostolom a zástupcovia prítomných inštitúcií položia vence k buste A. Bernoláka, ktorá je umiestnená na stene fary. Potom smeruje slávnostný sprievod od kostola k soche A. Bernoláka, kde položia ďalšie vence a kvety a ukľonia sa jeho pamiatke. Slávnosť končí v pri jeho hrobe v Kaplnke Sv. Trojice opätovným klaňaním sa pamiatke A. Bernoláka a kladením vencov.⁴⁸

Spomienkové slávnosti spojené s A. Bernolákom sa konajú v slovenskom jazyku. Súčasťou osláv sú vždy prejavy zástupcov jednotlivých inštitúcií a kultúrny program. Odkedy je spomienka pri príležitosti Bernolákovho úmrtia spojená s oslavami vzniku SR, kultúrny program sa nekoná v rámci tzv. „procesie“ k pamätným miestam, ale večer po nej v miestnom Centre kultúry (budova Mestského kultúrneho strediska). Akt pripomínania si oboch udalostí v jeden deň na jednom podujatí (nech by bol dôvod zlúčenia osláv akokoľvek pragmatický) poskytuje možnosť vytvárania kontinuity medzi osobou Bernoláka a jeho kodifikáciou spisovnej slovenčiny na jednej strane, so vznikom samostatnej Slovenskej republiky na druhej strane. Vnímanie kontinuity vo vývoji slovenského národa od vytvorenia spisovného národného jazyka po vznik suverénneho národného štátu potvrdzuje aj slávnostný príhovor primátora na podujatí v roku 2003, v ktorom odznela veta: „Bernolák a jeho následníci položili prvé kamene, ktoré o dve storočia neskôr viedli k osamostatneniu sa nášho štátu a k vzniku Slovenskej republiky.“⁴⁹

Keďže boj o jednotný spisovný jazyk sa v slovenských národných dejinách často vníma ako boj za národnú slobodu, môžeme hovoriť, podobne ako v prípade boja Maďarov za národnú slobodu, o opakovanom boji za samostatnosť slovenského národa, ktorý vyústil do vzniku národného štátu (Connertonov „re-enactment“). Sprítomňovanie významnej udalosti v dejinách slovenského národa a prezentácia slovenských štátnych a národných symbolov (štátna hymna, hymnické piesne a piesne o jazyku, výhradné používanie slovenského jazyka, folklór ako národný symbol) ukazuje, že podujatie bolo neverbálnym vyjadrením príslušnosti k slovenskému národu. Aktívna participácia mesta a jeho postoj k Bernolákovi ako významnej osobnosti v dejinách mesta však dáva podujatiu aj ďalší rozmer – spomienka na A. Bernoláka je manifestáciou príslušnosti k lokalite.

Záver

Slávnosti spojené so spomienkou na A. Bernoláka aj spomienka na revolúciu 1956 majú rovnaký charakter spomienkovej slávnosti, o ktorej môžeme hovoriť ako o politickom rituáli pripomínajúcom historickú osobnosť alebo udalosť. V etnografickej časti štúdie som ukázala, akým spôsobom sa v oboch prípadoch vytvára predstava kontinuity. Historická udalosť, ktorá je predmetom spomínania (resp. udalosť súvisiaca s pripomínanou osobnosťou), sa vníma ako opakovanie boja za národnú slobodu, ktorý vyúsťuje do vzniku národného štátu. Obe podujatia tak môžeme interpretovať ako manifestáciu príslušnosti k etnickej skupine. Ich účastníci svojou prítomnosťou neverbálne (svojim konaním) vyjadrujú príslušnosť k určitej skupine (k národu). Etnický rozmer získavajú popísané podujatia aj vďaka skutočnosti, že ich zorganizovali kultúrne inštitúcie, ktoré zastupujú jednotlivé etnické skupiny v meste (Slovákov a Maďarov). Snahy zabezpečiť pokračovanie v tradícii osláv, a tým aj budúcu reprodukciu povedomia o historickej udalosti a etnických kategóriách, sa prejavujú pokusmi zaangažovať mládež do prípravy a priebehu podujatí.

Etnografický materiál súvisiaci s podujatiami potvrdzuje Assmanove a Connertonove tvrdenia o vzťahu medzi „identitou“ a reflexiou minulosti. Vzhľadom na to, že namiesto statického pojmu „identita“ používam v tejto štúdii dynamický pojem „identifikácia“, pod ktorým rozumiem používanie a reprodukciu kategórií, je možné toto tvrdenie pre-

transformovať a vysloviť záver, že existuje vzťah medzi etnickými kategóriami a reflexiou minulosti.

Rozdielnou črtou oboch podujatí je rozdielna miera a forma participácie mesta. Kým na organizácii spomienky na revolúciu 1956 sa mesto aktívne nepodieľalo, v prípade spomienky na Bernoláka vystupuje každoročne, popri Matici slovenskej, ako jeden z oficiálnych organizátorov. Prihovor primátora na oslavách venovaných pamiatke A. Bernoláka v roku 2003 je však dokladom neutrálneho postoja mesta k etnickým skupinám.

Etnicky neutrálne vystupovanie mesta je oveľa výraznejšie pri podujatiach, kde mesto vystupuje ako hlavný organizátor. Príkladom takého podujatia sú „Oberačkové slávnosti“, ktoré sa konajú každoročne v jeseni. Nemajú etnický charakter a nie sú spomienkovou slávnosťou. Etnická neutralita mesta sa tu prejavuje v dvoch rovinách:

1. *Inštitucionálna rovina.* Mesto sa pri príprave podujatia snaží zapojiť do programu slovenské aj maďarské kultúrne inštitúcie (MO MS a ZO Csemadoku), ktoré vystupujú, spolu s mestom, ako oficiálni organizátori podujatia.⁵⁰ Demonštruje tým svoj rovnaký postoj ku kultúrnym reprezentantom Slovákov a Maďarov.

2. *Jazyková rovina.* „Oberačkové slávnosti“ sú bilingválnym podujatím. Moderovanie programu a prihovor primátora sú zabezpečené v oboch jazykoch a to isté platí aj o pozvánkach.⁵¹ Mesto tým vyjadruje rovnocenný postoj k obom jazykom a občanom oboch národností.

Snaha o zachovanie etnickej rovnováhy sa prejavuje aj v prístupe mesta k MO MS a ZO Csemadoku v iných situáciách. Okrem toho, že zapája tieto inštitúcie do prípravy rôznych kultúrnych podujatí, oslovuje ich aj pri niektorých rozhodnutiach týkajúcich sa mesta. Takáto situácia nastala pri premenovávaní ulíc po roku 1989. Komisia, ktorá mala vypracovať nové názvy ulíc, bola zložená z členov MO MS, ZO Csemadoku a zástupcov mesta. Proces premenovania prebiehal tak, že MO MS aj ZO Csemadoku vypracovali svoje návrhy samostatne, a potom sa ich predstavitelia stretli spolu so zástupcom mesta a rokovali o jednotlivých návrhoch.⁵² Dalším prejavom snahy o zachovanie etnickej rovnováhy je skutočnosť, že primátor sa zúčastňuje schôdzí MO MS aj ZO Csemadoku a rôznych podujatí, ktoré tieto inštitúcie organizujú.⁵³

Politika eliminácie etnických konfliktov sa prejavuje aj vo financovaní týchto inštitúcií. Mesto vyčleňuje zo svojho rozpočtu pre obe inštitúcie rovnakú sumu peňazí. MO MS žiadal, aby sa pri rozdeľovaní finančných prostriedkov zohľadňoval pomer medzi slovenskými (70%) a maďarskými (približne 30%) obyvateľmi, mesto však tento návrh odmietlo a peniaze naďalej rozdeľuje rovnako. Finančnú politiku mesta voči kultúrnym inštitúciám Slovákov a Maďarov je možné vnímať ako politiku udržiavania etnickej rovnováhy a eliminácie etnických konfliktov, ale aj ako zvýhodňovanie ZO Csemadoku v neprospech MO MS (vzhľadom na to, že Slovákov žije v meste viac ako Maďarov). Zástupca MO MS sa však v súvislosti s finančnou podporou zo strany mesta vyjadril, že MO MS v Nových Zámkoch má šťastie, že v meste pôsobí Csemadok. Vďaka politike rovnomerného financovania oboch inštitúcií má MO MS v Nových Zámkoch peniaze, na rozdiel od miestnych odborov MS v mnohých iných mestách na Slovensku, kde vôbec nedostávajú finančné prostriedky od mesta. MO MS v Nových Zámkoch je údajne jeden z najlepšie financovaných miestnych odborov. Možno to vyznieva paradoxne, ale zástupca MO MS v Nových Zámkoch tvrdí, že ich miestny odbor vďačí za finančné prostriedky existencii Csemadoku.⁵⁴

Na základe analýzy materiálu prezentovaného v tejto štúdii je možné vysloviť nasledujúce závery:

1. Analýza postojov mesta ako inštitúcie k zástupcom Slovákov a Maďarov a konania jeho zástupcov pri organizácii verejných podujatí ukazuje, že mesto sa usiluje inštitucionálne reprodukovať príslušnosť k lokalite a kategóriu „Novozámčan“. Eliminuje tak kontrast medzi kategóriami „Slovák“ a „Maďar“ tým, že ich spája do jednej kategórie. Hoci táto kategória nie je, podľa tradičného chápania, etnickou kategóriou, má svoj etnický rozmer v tom zmysle, že je zložená z etnických kategórií „Slovák“ a „Maďar“, ktoré sú jej podmnožinami. Etnické kategórie reprodukuje ako súčasť im nadradenej kategórie „Novozámčan“. Nemožno teda tvrdiť, že mesto vôbec nereprodukuje etnické kategórie. Reprezentanti mesta svojím konaním zdôrazňujú existenciu etnických kategórií a etnických skupín. Zároveň však kladú dôraz na to, že príslušníkov týchto etnických skupín spája skutočnosť, že sú všetci občanmi mesta. Z toho vyplýva, že mesto ako inštitúcia reprodukuje etnické kategórie ako súčasť kategórie „Novozámčan“, ktorá je im nadradená.

Analogický model je možné vytvoriť aj na úrovni inštitúcií. Mesto je vo vzťahu k MO MS a ZO Csemadoku nadradenou inštitúciou. Obe inštitúcie existujú a fungujú v rámci mesta a mesto ich existenciu a činnosť nielen akceptuje, ale aj aktívne podporuje. V jazykovej rovine sa ten istý model prejavuje v predstave ideálneho „Novozámčana“. Ideálom Novozámčana je človek, ktorý vie po slovensky aj po maďarsky.⁵⁵ Kategória „Novozámčan“ tak prepája oba jazyky, čo sa v praxi prejavuje napríklad v osobe primátora, ktorý máva na verejných podujatiach zvyčajne príhovor v oboch jazykoch, čím implicitne stelesňuje ideál Novozámčana.

2. Materiál zo spomienkových slávností ukazuje, že vzťah medzi identifikáciou a reflexiou minulosti funguje aj v prípade príslušnosti k lokalite. Inštitúcie zastupujúce mesto vytvárajú koncept dejín mesta a reprodujú ho svojím konaním - pomocou spomienkových slávností. Svedčí o tom napr. účasť mesta na slávnostiach, ktoré s mestom súvisia alebo explicitné použitie kategórie „Novozámčan“ v príhovoroch.⁵⁶ Reprodukcia kategórie „Novozámčan“ je viazaná na reflexiu minulosti a vytváranie konceptu dejín mesta. Keďže som ukázala, že to isté platí aj pre etnické kategórie, znamená to, že kategória „Novozámčan“ sa v tomto zmysle neodlišuje od etnických kategórií. Nie je vylúčené, že ďalšie výskumy ukážu, že identifikácia s lokalitou funguje na podobných princípoch ako identifikácia so skupinami, ktoré tradične označujeme ako „etnické“.

POZNÁMKY

- 1 Po dôkladnom zvážení prípadných rizík, ktorým by mohli byť obyvatelia mesta vystavení publikovaním štúdie, som usúdila, že text neobsahuje informácie, ktoré by ich mohli akokoľvek poškodiť. Z týchto dôvodov som sa rozhodla zachovať pôvodný názov mesta, ktoré by bolo tak či tak identifikovateľné na základe údajov súvisiacich s pôsobením A. Bernoláka. Štúdia zachováva anonymitu informátorov. Všetky citované výroky osôb (napr. primátora mesta) odzneli na verejných podujatiach alebo boli uverejnené v miestnej tlači.
- 2 Výskum sa uskutočnil v priebehu mesiacov septembra – novembra 2003 a bol doplnený týždňovým výskumom v júli 2004.
- 3 Podobne ako R. Brubaker a F. Cooper, zo slovenských autorov A. Findor (Štúdia *Čo je „identita“?* vyjde v roku 2005 v zborníku „Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie“, v ktorom budú publikované príspevky z rovnomeného seminára uskutočneného 11. februára 2004 v Bratislave v rámci projektu „Transformácie identít v súčasnom a historickom kontexte Slovenska

- so zreteľom na integračné procesy“. Autorovi ďakujem za poskytnutý rukopis), dávam tento termín do úvodzoviek, pretože nadväzujem na kritiku jeho využívania v sociálnych vedách (BRUBAKER – COOPER 2000) a nepoužívam ho ako analytickú kategóriu.
- 4 Slovenský preklad pojmov zo štúdie R. Brubakera a F. Coopera pochádza z dosiaľ nepublikovanej štúdie A. Findora (pozri pozn. 3).
 - 5 Brubaker vo svojej práci uvádza odkazy na týchto autorov.
 - 6 Anglická publikácia *On Collective Memory* je prekladom dvoch pôvodných prác M. Halbwachsa, *Les cadres sociaux de la mémoire*. Paris: Presses Universitaires de France 1952 a *La topographie légendaire des évangiles en terre sainte: Etude de mémoire collective*. Paris: Presses Universitaires de France 1941.
 - 7 Connerton (1989) používa termín „bodily practices“.
 - 8 Informácia pochádza z výpovede obyvateľky mesta (nar. 1919), ktorá sa do mesta prisťahovala v druhej polovici 30. rokov 20. storočia.
 - 9 Csemadok je skratkou názvu „Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesület“ – Kultúrny spolok maďarských pracujúcich v Československu.
 - 10 Vychádzam pri tom z vlastných pozorovaní na viacerých podujatiach, ktoré tieto inštitúcie organizovali, z písomných oznamov o týchto podujatiach a oznamov na informačných tabuliach v priestoroch oboch inštitúcií. Sú mi známe iba dva prípady, v ktorých na podujatí organizovanom „etnickou“ inštitúciou zaznel aj druhý jazyk, obe z ich organizovala ZO Csemadoku. Prvým podujatím je „Občianske fórum“ v októbri 2003, ktoré bolo určené všetkým občanom mesta a jeho cieľom bolo informovať o politickom dianí a iných verejných záležitostiach v meste (informácie som získala zúčastneným pozorovaním na podujatí), a druhým sú oslavy 318. výročia oslobodenia mesta spod tureckej nadvlády v auguste 2003 (informácia z miestnej tlače – Hegedúsová, H.: Poklona pred tureckým pomníkom. *Castrum novum* (slovenská verzia) XIII, č. 36, 3. 9. 2003, s. 3).
 - 11 Povstanci žiadali samostatné rozhodovanie Maďarska o vnútropolitických, zahraničnopolitických a ekonomických záležitostiach. Tieto a iné požiadavky sformulovali študenti Vysokiej školy technickej v Budapešti do tzv. 16 bodov (VYKOUKAL – LITERA – TEJCHMAN 2000: 362).
 - 12 Presné znenie dokumentu mám k dispozícii zo spomienkovej slávnosti, ktorá sa konala v novembri 2003 v Nových Zámkoch, pri príležitosti 47. výročia revolúcie 1956. Organizátori podujatia rozdávali prítomným leták s vytlačeným dokumentom.
 - 13 „... szétlání zsarnokság és politikai elnyomás jelkép...“
 - 14 „... 1848-49-es szabadságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet ...“
 - 15 „... régi magyar Kossuth-címer ...“.
 - 16 Pripravil ho Úrad predsedu vlády Maďarskej republiky.
 - 17 „Gyűjtsunk gyergyát együtt a nemzetért.“
 - 18 Toto označenie odznelo aj na spomienkovej slávnosti pri príležitosti 300. výročia protihabsburského povstania Františka Rákociho, ktorá sa konala v októbri 2003 v budove Csemadoku v Nových Zámkoch. V prípade revolúcie 1848-49 v Uhorsku svedčia o používaní spomínaného označenia názvy mnohých historických publikácií venovaných tejto udalosti – na ilustráciu spomeniem len niekoľko z nich (HERMANN, Róbert (ed.) 1996: *1848-1849: A szabadságharc és forradalom története*. Budapest: Videopont., FARKAS, Gyöngyi (ed.) 1998: *1848-49-es forradalom és szabadságharc Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból*. Budapest: Petit Real).
 - 19 Informácie získané zúčastneným pozorovaním na podujatí dopĺňam informáciami z miestnej tlače – Hegedüs, H.: Ünnepi megemlékezés 1956-ról. *Castrum novum* (maďarská verzia) XIII. Vianočný magazín, december 2003, s. 8.

- 20 V Maďarsku je za štátny sviatok vyhlásený 23. október – začiatok revolúcie 1956 v Maďarsku (podľa kalendára). Okrem tohto dátumu si v Maďarsku pripomínajú aj 4. november – začiatok útoku sovietskych vojsk na Budapešť. Spomienka v Nových Zámkoch sa konala neskôr, v deň, ktorý nie je považovaný za pamätný.
- 21 Hegedűs, H.: Magyarok fénye. *Castrum novum* (maďarská verzia) XII., č. 46, 12. 11. 2002, s. 4.
- 22 *Új ember*, LVII, č. 44, 4. 11. 2001. <http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2001.11.04/0705.html>
- 23 V tom čase ešte neexistovalo v Nových Zámkoch samostatné maďarské gymnázium.
- 24 V roku 2003 dostal ocenenie „Pro urbe“, ktoré mesto každoročne udeľuje významným činiteľom verejného života v meste a inštitúciám.
- 25 Vazul Végvári bol veliteľom povstaleckej jednotky, ktorá bránila Budínsky hrad proti sovietskym vojskám. Informácia z <http://sylvester.hu/articles.php?id=1>.
- 26 Informácia z článku SZÁZ, I. 2003: Két gimnázium diákjai egy színpadon. *Új szó*, 25. 11. 2003. <http://www.ujso.com/default.asp?vyd=20031125>
- 27 Na každej lampe bola uviazaná tmavočervená (bordová) mašľa, na ktorej bol pripnutý zelený list.
- 28 Vyplyva to nepriamo z Ústavy Maďarskej republiky. Napriek tomu, že ústava zdôrazňuje občiansky princíp a nikde sa v nej nespomína maďarský národ (na rozdiel od Ústavy SR, ktorej preambula obsahuje formuláciu „My, národ slovenský ...“), spomínajú sa v niekoľkých jej článkoch národnostné a etnické menšiny. Deklarácia existencie národnostných menšín nepriamo dokazuje predstavu o existencii národnostnej väčšiny.
- 29 Okrem „Občianskeho fóra“ v októbri 2003 a Oslavy výročia oslobodenia mesta spod tureckej nadvlády v auguste 2003 (pozri pozn. 9).
- 30 To však neznamená, že každý jednotlivec prítomný na podujatí sa musel jednoznačne identifikovať s Maďarmi, alebo že prítomnosť každého účastníka bola etnicky motivovaná. Motivácie účasti na podujatí môžu byť u jednotlivých ľudí, ktorí sa spomienky zúčastnili, veľmi rôznorodé.
- 31 V meste sa konalo aj niekoľko nepravidielných osláv spojených s A. Bernolákom - pri príležitosti okrúhleho výročia jeho kňazskej dizertácie, príchodu do Nových Zámkov a kodifikácie slovenčiny.
- 32 Za dátum narodenia A. Bernoláka sa považuje deň jeho krstu 3. 10. 1762, i keď sa predpokladá, že sa mohol narodiť o niekoľko dní skôr (HORVÁTH 1998: 112-113). Oslavy výročia jeho narodenia sa v Nových Zámkoch nekonajú presne 3. 10., v roku 2003 bola 5. 10., v roku 2002 13. 10. - v oboch prípadoch v nedeľu (Sternová, M.: Spomienka na Antona Bernoláka. *Castrum novum* (slovenská verzia) XII, č. 43, 22. 10. 2002, s. 4.). Spomienka na jeho úmrtie je však viazaná na pevný dátum 15. 1. – deň jeho smrti.
- 33 Informáciu mi poskytol zástupca MO MS.
- 34 Vyplyva to zo stanov Matice slovenskej (<http://www.matica.sk/LEGIS/stanovy1.html>).
- 35 Uvedené informácie o spomienkových slávnostiach spojených s A. Bernolákom mi poskytol zástupca MO MS v Nových Zámkoch.
- 36 Obe sem boli umiestnené počas bernolákovských osláv v roku 1991 (HORVÁTH 1998: 218).
- 37 Podľa autora retrospektívnej „kroniky“ mesta stála pôvodne v blízkosti svojej dnešnej polohy – v parku neďaleko kaplnky, v ktorej je Bernolák pochovaný. Po návrate zo Žiliny bola umiestnená na dnešnom Hlavnom námestí pred novou budovou radnice. Počas socializmu ju premiestnili na dnešné miesto. Hoci je v súčasnosti umiestnená v blízkosti (rozdiel niekoľkých metrov) svojej pôvodnej polohy, ozývajú sa hlasy za jej premiestnenie na Hlavné námestie, ktoré sa vníma ako „dôstojnejšie miesto“. Tieto snahy potvrdil aj vedúci Odboru vzdelávania, kultúry a športu Mestského úradu.
- 38 Knižnica, ktorej pôvodný názov bol „Okresná knižnica v Nových Zámkoch“, bola premenovaná k 1. 1. 2000.

- 39 V oboch katolíckych kostoloch sa konajú striedavo slovenské aj maďarské bohoslužby.
- 40 Nepodarilo sa mi zistiť, ktorá inštitúcia zabezpečila a položila veniec k buste. Tento akt bol vykonaný neorganizovane, kým ľudia vychádzali z kostola a čakali na presun k soche na Bernolákovom námestí.
- 41 Asi 10 minút cesty pomalým krokom.
- 42 Na organizácii sa, podľa miestnej tlače, podieľali žiaci dvoch základných škôl – jednou z nich bola Cirkevná ZŠ A. Bernoláka.
- 43 Tá istá členka MO MS (v súčasnosti už podpredsedkyňa MO MS z Nových Zámok) uvádzala všetky časti programu.
- 44 Súbor funguje pri MO MS.
- 45 Hoci pôvodne údajne stála na dnešnom mieste, a nie na Hlavnom námestí.
- 46 Šurany sa považujú za „baštu“ MS v novozámockom okrese a na celom juhozápadnom Slovensku. Väčšinu obyvateľov mesta tvoria Slováci a Matica slovenská, ako aj politické strany s národne zameraným programom (SNS, HZDS) tu majú silnú podporu.
- 47 Matica slovenská uvádza na svojej internetovej stránke www.matica.sk túto pieseň ako svoju hymnu. Autorom textu piesne je prvý podpredseda MS z roku 1863 Karol Kuzmány.
- 48 Informácie od zástupcu MO MS a z miestnej tlače - Sternová, M.: Pripomenuli sme si 10. výročie vzniku Slovenskej republiky a 190. výročie úmrtia Antona Bernoláka. *Castrum novum* (slovenská verzia) XIII, č. 3, 21. 1. 2003, s. 3., Sternová, M.: Pripomenuli sme si 11. výročie vzniku Slovenskej republiky a 191. výročie úmrtia Antona Bernoláka. *Castrum novum* (slovenská verzia) XIV, č. 3, 20. 1. 2004, s. 3.
- 49 Sternová 2003.
- 50 Vyplýva to z pozvánky na podujatie a túto prax potvrdil aj vedúci Odboru vzdelávania, kultúry a športu Mestského úradu (MsÚ), ktorý má na starosti prípravu kultúrnych podujatí organizovaných mestom.
- 51 Túto prax opäť potvrdil aj vedúci Odboru vzdelávania, kultúry a športu Mestského úradu MsÚ.
- 52 Dokladajú to zápisnice MsÚ a potvrdil to vtedajší predseda ZO Csemadoku.
- 53 Informáciu mi poskytol zástupca MO MS. O účasti primátora na schôdzkach MO MS a ZO Csemadoku sa píše aj v miestnej tlači.
- 54 Informácie o financovaní MO MS v Nových Zámokoch mi poskytol jeho zástupca.
- 55 Vyplýva to z výpovedí niekoľkých informátorov.
- 56 Príklad oslavy výročia narodenia A. Bernoláka v roku 2003 a primátorov prejav, ktorý na nej predniesol. V prejave použil kategóriu „Novozámčan“ a osobnosť A. Bernoláka dal do súvislosti s mestom a jeho súčasnými obyvateľmi. Ďalším príkladom je spomienka na oslobodenie mesta spod tureckej nadvlády, ktorú organizuje ZO Csemadoku, ale primátor sa na „Občianskom fóre“ na jeseň 2003 vyslovil, že mesto chce prevziať iniciatívu pri organizácii tejto spomienky na udalosť súvisiacu predovšetkým s mestom.

LITERATÚRA

- ANDERSON, B 1991: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London – New York: Verso.
- ASSMANN, J. 2001: *Kultura a paměť*. Praha: Prostor.
- BOURDIEU, P. – PASSERON, J. C. 1977: *Reproduction. In Education, Society and Culture*. London: Sage Publications Ltd.
- BRUBAKER, R. 1996: *Nationalism Reframed. Nationhood and national question in the New Europe*. Cambridge: University Press.
- BRUBAKER, R. – COOPER, F. 2000: Beyond „identity“. *Theory and Society*, 29, s. 1-47.

- CONNERTON, P. 1989: *How Societies Remember*. Cambridge: University Press.
- FINDOR, A: *Čo je „identita“?*. Nepublikovaný rukopis.
- FOWKES, R. 2002: Public Sculpture and Hungarian Revolution of 1956. [http:// www. reubenfowkes.net/papers/1956/Hungary1.htm](http://www.reubenfowkes.net/papers/1956/Hungary1.htm)
- HALBWACHS, M. 1992: *On Collective Memory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- HORVÁTH, P. 1998: *Anton Bernolák*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej.
- THOMPSON, E. P. 1963: *The Making of the English Working Class*. New York: Vintage.
- VYKOUKAL, J. – LITERA, B. – TEJCHMAN, M. 2000: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri.
- WEBER, M. 1921: Politik als Beruf. In: *Gesammelte Politische Schriften*. München s. 396-450.

Štúdia vznikla v rámci grantu VEGA č. 2/3181/23 „Globálne procesy a každodenná kultúra na Slovensku. Etnologický pohľad.“

COMMEMORATIVE CEREMONIES: HOW INSTITUTIONS INFLUENCE IDENTIFICATION?

Summary

The article shows how local institutions use public events, esp. commemorative celebrations reproduce categories of identification. An ethnographic material coming from Nové Zámky - an ethnically mixed town situated in south-western Slovakia is presented here. According to the last census (2001) the town is inhabited by Slovak majority and Hungarian minority. Focusing on the activities of two cultural institutions, one representing Slovaks and the other one Hungarians, two commemorative celebrations organised by these institutions are described and examined.

Study of commemorative events points to the importance of the reflection of past events for identification with ethnic groups. As Paul Connerton argues, for the existence of groups and their reproduction the concept of continuity is inevitable. According to him, the idea of continuity may be created and reproduced non-verbally, i.e. through commemorative celebrations. The examined case illustrates how continuity in Slovak and Hungarian history is established. Comparison with a third non-commemorative public event, organised by the municipality, allows to study ethnic identification in relation to local identification. In the case of Nové Zámky the institution of municipality reproduces ethnic categories as elements subordinated to the category of a town resident. Similarly as ethnic identification to ethnic (or national) histories, identification with the town is closely connected to a concept of the history of the town.

Arguments presented in the study follow social constructivist theories of identification and collective memory. Methodologically, the study is based on qualitative methods of data collection including participant observation of commemorative celebrations and interviews which are supplemented with information from local press. The research have not been completed yet, all conclusions presented here are of preliminary character.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r.o.

Hlavná redaktorka:

PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:

PhDr. Hana Hlôšková, CSc., Mgr. Tatiana Podolinská, PhD.

Redakčná rada: doc. PhDr. Ľubica Droppová, CSc., Univ. Prof. Dr. Gyivicsán Anna, Dr. hab. (MR), doc. Mgr. Martin Kanovský, PhD., PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., PhDr. Jan Krist (ČR), prof. PhDr. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, doc. PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Peter Salner, DrSc., PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. (ČR), PhDr. Miroslav Válka, PhD. (ČR)

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:

Slovak Academic Press, spol. s r.o. P.O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

e-mail: sap@sappress.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 53, 2005, Number 1

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Address of editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 57, Nám. slobody 6,

810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4,

P.O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 53, 2005, No 1

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 53, 2005, Nr. 1

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616

SAP
